

של תחילת הנץ, וע"פ מש"כ הגר"א שאורך הנץ הוא כשתי דקות].

- רש"י פ' שעם דמדומי חמה היינו כל זמן שהחמה באדמימותה. ולכאור' המסיים ברכות ק"ש ומתפלל בשעה זו - מקיים סמיכת גל"ת וגם ייראוך עם שמש. נמצא שגם לשיטתו - אין נפק"מ בין כמה שניות לכמה דקות אחרי הנץ, כל שהחמה עדיין נראית אדומה. ¹²³⁴⁵⁶⁷אח"כ

אוצר החכמה

- לדעת תוס' והרא"ש והרשב"א - קשה לקבוע מה מדת הדיוק הדרושה, ומהגמ' רק חזינן שהיה קשה לכוון כותיקין, אבל בלי שעון ולוח לכאור' גם תוך דקה או יותר מהנץ קשה לכוון. אך לכאור' יש לומר ממה נפשך: אם רק תפלה ברגע של הנץ חשיב כותיקין, אז קשה להגדיר מה זה רגע, אבל לכאור' בכגון דא אמרינן שהתורה לא ניתנה למלאכי השרת. ואדם המסתכל על האופק ממקום גבוה ביום בהיר - יוכל לקבוע בדיוק של שניות, את רגע הנץ. וא"כ נראה שצריך להתפלל לא יותר משניות אחרי הנץ, והמתפלל רבע דקה אחרי הנץ אין זה תפלה כותיקין, וא"כ אין נפק"מ בין רבע דקה לדקה. ואם לא בעינן רגע הנץ דוקא, וכל שמתפלל סמוך אחרי הנץ הוא בכלל זריזין מקדימין, ובכלל עת הרצון של ייראוך עם שמש - אז מנלן לחדש שרבע דקה נקרא סמוך, ודקה אינה בכלל סמוך? ולכאור' יותר מסתבר שעת הרצון תלוי בתופעה שניתן במציאות לראות אותה - דהיינו, או כל הזמן של "תוך הנץ" כהרמב"ם, או כל זמן שהחמה באדמימותה כרש"י.

הרי נתבאר שלדעת כל הראשונים - או שהמתפלל אפ' דקה או יותר אחרי הנץ

הוא בכלל תפלה כותיקין, או שהמאחר ביותר מכמה שניות אחרי הנץ כבר אינו בכלל ותיקין. וא"כ מנהג העולם להקפיד להתפלל בזמן הנדפס בלוח, שהוא בדרך כלל בערך רבע דקה אחרי הנץ - צריך ביאור. ושמעתי על זה כמה הסברים:

א. התורה רק דורשת שנקיים את דיניה למיטב יכולתנו. וכיון שאין אנו יכולים לדייק יותר מכרבע דקה - אין צורך לעשות יותר מזה.

לענ"ד טענה זו אינה נכונה כלל. דבשלמא חיובי התורה לא ניתנו למלאכי השרת, ואין צורך לעשות יותר ממה שביכולת אנושית. אבל ההידור של ותיקין - מבואר בגמ' וראשונים, שאין זה דבר המסור לכל אדם, ורוב העולם אינם יכולים לכוון את הרגע, ואין זה דבר שניתן לקיים כל יום. ואם אין הבדל בין להתפלל ברגע הנכון, לבין להשתדל למיטב יכולתו להתפלל ברגע הנכון - למה רק חדא זימנא לא פסק חוכא מפומיה דרב ברונא כולי יומא, הרי כל יום היה יכול להשתדל לעשות כותיקין? וגם נראה שלהתפלל ע"פ לוח ושעון, אינו נקרא השתדלות למיטב יכולתנו. שהרי מי שנמצא במקום גבוה ביום בהיר, יכול לראות את הנץ בדיוק של שניות, ואם הוא משער נכון מתי להתחיל ברכות ק"ש, הוא יכול להתפלל כמעט בדיוק בנץ ממש. ורק משום שאין אנו רוצים לטרוח לעשות כן - אנחנו סומכים על תצפיות וחשבונות שנעשו על ידי אחרים, ועל שעונים, ובדרך זה אי אפשר להתפלל בדיוק בנץ.

ב. הבאנו סברא, וכך משמע ברש"י כו., שההידור של ותיקין הוא מצד זריזין

מקדימין למצוות. וא"כ עדיף להקדים ולסמוך את התפלה לנץ ככל שנוכל.

לענ"ד קשה לפרש כן אם אין ראייה לזה מגמ' וראשונים. דלכא' לא מצינו בשום מקום שזריזות נמדדת בשניות. ולכא' כל שמתפלל סמוך אחרי הנץ, הוא מכלל הזריזים, ואין צורך כלל להקפיד על השניה ¹²³⁴⁵⁶⁷ הכתובה בלוח.

ג. אע"פ שבאמת בדרך כלל אין אנו מקיימים את ההידור של ק"ש ותפלה כותיקין, כי לזה צריך דיוק של שניות. מ"מ, אם משתדלים כל יום להתפלל סמוך לנץ ככל שניתן - יש סיכוי שלעתים רחוקות נצליח לקיים את ההידור המלא.

לכא' הטענה הזאת נכונה (לפי הצד שבעיני דיוק גמור), אבל עדיין צ"ע אם ראוי לנהוג כן, משני טעמים. (א) דעת מרן החזו"א ז"ל שאם מתפללים בדיוק ע"פ שעון, יש ^{אוצר החכמה} חסרון דהוי כעין עושה תפלתו קבע. וגם יש חשש, כמו שביארנו, שיבא לקצר ולמהר ק"ש וברכותיה שלא כדין. ובשלמא אם היינו יודעים בדיוק את שעת הנץ כדי לקיים כל יום את ההידור הנורא של ק"ש ותפלה כותיקין - היה מקום לומר, שיש לעשות כן, ולא לחוש לשיטת החזו"א. ולסמוך על הש"ץ לסדר את קצב ברכות ק"ש כראוי. אבל כדי להרויח את ההידור של ותיקין פעם בכמה שנים, נראה שתמוה קצת לעבור כל יום על דעת החזו"א, וגם לקחת סיכוי שהרכבה פעמים הש"ץ יעשה שלא כדין. (ב) ביארנו שיש כמה ספקות מתי בדיוק נחשב הנץ החמה ע"פ דין. וככל שמאחרים יותר את התחלת התפלה - מצד אחד יש פחות חשש שיכשל בתפלה לפני הנץ, אך

מאידך יש פחות סיכוי שיזכה להתפלל בדיוק ברגע הנץ. ולכא' צע"ג אם ראוי להיכנס לחשש שלפעמים יתפלל לפני הנץ, כדי שלפחות לעתים רחוקות יצליח להתפלל בדיוק בנץ.

יב

הנני לבאר בס"ד כיצד לענ"ד יש לנהוג למעשה.

נראה שיש מקום גדול, למעט בשימוש בשעון עד כמה שאפשר. שהרי סברת מרן החזו"א ז"ל בזה מובנת מאד - וא"כ יש בזה הפסד ברור במדה שעושה תפלתו קבע, וכ"ש שנראה פשוט שאסור למהר שום חלק מהתפלה כדי להגיע לשמו"ע בדיוק בנץ. וגם, אפ' אם הוא מכוון את כל חלקי התפלה ע"פ שעון, ומתפלל בדיוק בזמן הנדפס בלוח - אינו ברור שמרויח בזה כלום, וכמו שביארתי בס' יא. אך מאידך, קשה לענ"ד לא להשתמש בשעון כלל. שאע"פ שפירשתי לעיל, שלדעת רוב הראשונים, אם הוא מסיים ברכות ק"ש בשעה שהוא מסופק אם כבר הנץ החמה, מותר לסמוך גל"ת ולהתפלל. אך לכא' הנחת מרן החזו"א ז"ל שמותר להישאר בספק זה - אינה פשוטה. חדא, דמאד יתכן לענ"ד שחייב להסתכל ברקיע ולבדוק את כמות האור בחוץ וכו', כדי לברר למיטב יכולתו אם הגיעו זמני ק"ש ותפלה. ועוד, אע"פ שפשוט שלא היה שום חיוב להמציא שעונים או לעשות לוחות של זמני הנץ, אך אחרי שכבר קיימים הדברים האלה, לכא' צ"ע אם מותר להתעלם מהם. דכיון שאין שום קושי לעיין בשעון לפני שמתפלל - לכא' אין לך ניתן לברר גדול מזה. וגם נראה שיש סברא פשוטה לחלק בין כיוון כל

חלקי התפלה לפי השעון, לבין לעיין פעם או פעמיים בשעון בין הפרקים של ברכות ק"ש כדי לוודא שלא יתפלל לפני הנץ, ובאופן זה נראה שיש הרבה פחות חשש של עושה תפלתו קבע.

ולכן נראה, שיש להשתמש בלוח מדויק עד כמה שאפשר, ולעיין בשעון רק מעט, כדי לעשות כפסק הרי"ף, דהיינו שיסיים את כל ג' הפרשיות של ק"ש לפני הנץ. ויתחיל להתפלל סמוך אחרי, ולא לפני, הנץ - בלי להקפיד להתפלל בדיוק בשניה מסויימת. ובירושלים, פשוט שאין להתפלל לפני הזמן שבלוח בכורי יוסף. אך צ"ע אם רצוי לכת' להתפלל בזמן שבלוח שלהם, או שעדיף לקחת בחשבון את ההפרש בזמני הנץ בין מקומות שונים בעיר (ע' מש"כ לעיל ס' ד). ונראה לכאור' דכיון שאין הכרעה ברורה בשאלה אם לכל העיר יש זמן אחד של הנץ - שיש מקום לומר שזה בכלל ספק דרבנן להקל. ושהמתפלל בזמן שבלוח הנ"ל, אינו עובר על דברי חכמים שאמרו שאין להתפלל לפני הנץ, וגם נראה לכאור' שזה בכלל זמן תפלה לכתחלה. ולכן מי שנראה לו (א) שכל העיר נגרר אחרי הנץ הראשון שבעיר ו(ב) שיש מעלה להתפלל סמוך לנץ ככל שאפשר אע"פ שאין באפשרותו להתפלל בדיוק ברגע הנץ - ראוי לו להקל בספק דרבנן הנ"ל, ולהתפלל לפי הזמן שבלוח, כדי להרויח את ההידור של סמיכת תפלתו להנץ. אבל לענ"ד, כמש"כ לעיל בס' ד ובס' יא, שתי הסברות הנ"ל אינן נכונות. ולכן עדיף להתפלל ע"פ זמן הנץ הנראה במקום היותר קרוב למקומו, שממנו רואים את הרי מואב ללא הסתרה. שהרי לצד שאין לכל העיר זמן אחד של הנץ - שזה נראה האמת לענ"ד -

ודאי יש לזהר להתפלל אחרי הנץ שבמקומו. שאם הוא מתפלל לפני כן - אפ' אם נאמר שלא עבר על שום איסור - מ"מ במציאות הוא לא מתפלל בעת הרצון של עם דמדומי חמה. וגם, אע"פ שספק דרבנן לקולא - לכאור' אין טעם לכת' להכניס את עצמינו לספק איסור דרבנן של תפלה לפני הנץ, וספק בקיום המצוה של תפלה עם דמדומי חמה. שהרי אפ' לצד שכל העיר נגרר אחר המקום היותר מוקדם - לא נראה שיש נפק"מ בין תפלה רבע דקה אחרי הנץ, לתפלה דקה ורבע אחרי הנץ, כמו שביארתי בס' יא.

וגם נראה שצ"ע אם ניתן לסמוך בענינו על הכלל שספק דרבנן לקולא. שהרי נראה שהרי"ף לא פסק כן. שבמי שאינו יכול לכוון בדיוק כותיקין - הרי"ף לא פסק להתפלל בערך בנץ ולסמוך על ספק דרבנן לקולא. אלא לאחר קצת את ק"ש ותפלה כדי להתפלל דוקא אחרי הנץ. וכן מבואר ברמב"ן. ואפשר שזה מהטעמים שכתבתי, דהיינו שאין שום סיבה להכניס את עצמו לספק דרבנן הזה, וגם שע"ז הוא מפסיד את המעלה של תפלה עם דמדומי חמה. ולפ"ז נראה שמי שאינו משוכנע שע"פ דין כל העיר נגרר אחר המקום הראשון שרואים את הנץ - הוא בכלל מי שאינו יכול לכוון כותיקין, ויש לו לנהוג כהוראת הרי"ף ולהיזהר להתפלל דוקא אחרי הנץ, ולא לסמוך על הזמן היותר מוקדם. ויש לדחות, שהרי"ף מיירי במי שיכול לראות בבירור ממקומו את הנץ החמה, ורק אינו יודע לכוון מתי בדיוק להתחיל ק"ש כדי לסיים את ברכותיה בדיוק עם הנץ. ואם יקדים יותר מדי - יבא להתפלל בשעה שהיא ודאי לפני הנץ. וא"כ אין ראייה מדבריו לענינו. אבל לכאור' למה לן לפרש